

nání tohoto státu *iure imperii*.³⁹ Závěr, podle něž mírové vojenské činnosti ozbrojených sil cizího státu mohou v zásadě spadat do rozsahu Úmluvy OSN (a tedy příp. též jejího výše popsaného čl. 12), je v souladu s textem Úmluvy OSN a směřuje k němu též komentář Komise pro mezinárodní právo.⁴⁰ Jasnější odpovědi na uvedené problémy by měla poskytnout budoucí praxe států.

³⁹ Pro obhajobu stanoviska, že vojenské činnosti cizích států v určitém rozsahu spadají do rozsahu Úmluvy OSN, viz A. Dickinson, Status of Forces under the UN Convention on State Immunity, *International and Comparative Law Quarterly*, vol. 55, April 2006, s. 427–435. Srov. též H. Fox, op. cit. sub 28, s. 406–407, a R. Van Alebeek, op. cit. sub 32, s. 390–397.
⁴⁰ Srov. čl. 16 odst. 2 a čl. 21 odst. 1 písm. b) Úmluvy OSN a komentář Komise k čl. 2 a 6 návrhu článků o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku (op. cit. sub 14, s. 17).

Nárok na finanční náhradu podle zákona o mimosoudních rehabilitacích jako předmět dědění

JUDR. MARTINA KULOGLIJA PODIVÍNOVÁ,
NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, BRNO

Soud: Nejvyšší soud ČR

Označení judikátu: 28 Cdo 1001/2012

Datum rozhodnutí: 13. června 2012

Rozsah právní problematiky: dědění nároku na poskytnutí finanční náhrady za pozemky

Relevantní ustanovení: § 5 odst. 2, § 13 odst. 1 a 3 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů

Závěr soudu

Není-li možné vydání věci podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, pro zákonnou překážku, je namísto poskytnout odpovídající finanční náhradu za ty věci, které není možné vydat. V případě, kdy zemřela osoba, která byla podle cit. zákona osobou oprávněnou k uplatnění restitučního nároku (podle § 3 odst. 4 písm. e/ téhož zákona) a poté i nároku na finanční náhradu, jsou osoby, na které v důsledku dědění nárok na vydání věci (naturální restituci) přešel, též nositeli nároku na finanční náhradu.

Problematika nároků na naturální restituci podle zákona č. 87/1991 Sb. (dále též „zákon o mimosoudních rehabilitacích“) již byla Nejvyšším soudem řešena. To však neplatí o dědění nároku na finanční náhradu, tj. situaci, kdy se dědicové oprávněné osoby, která nárok uplatnila a v průběhu řízení zemřela, domáhají poskytnutí finanční náhrady za věci, které nebylo podle rozhodnutí soudu možné vydat.

Obsahem následujícího příspěvku je rozsudek Nejvyššího soudu, v němž tato instance rozhodla – na rozdíl od soudů nižších instancí – ve prospěch práva dědiců oprávněné osoby domáhat se v takovém případě poskytnutí finanční náhrady.

Průběh věci před nižšími instancemi

Předmětem řízení byla žaloba, kterou se žalobci (dědicové oprávněné osoby) domáhali zaplacení částky převyšující 500 000 Kč s tím, že se jedná o finanční náhradu za nemovitosti a movité věci (dále též „věci“), které nelze podle ustanovení § 13 odst. 1 a 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích vydat.

Dne 21. 5. 1991 původní žalobce (oprávněná osoba), který v průběhu řízení před Okresním soudem Brno – venkov, sp. zn. 5 C 399/93, zemřel, požádal brněnský státní podnik o vydání majetku firmy C. M. K. Dne 21. 2. 1992 tatáž osoba uplatnila nárok na vydání předmětných věcí u soudu a dne 19. 6. 1995 uplatnila i nárok na finanční náhradu, a to z důvodu neexistence věcí, tj. nemožnosti jejich vydání. Právní předchůdce současných žalobců uplatňoval restituční nárok spolu s dalšími oprávněnými osobami, jež žádaly o finanční náhradu již v letech 1991 a 1992 bez toho, aby vyčkaly vydání rozsudku o nemožnosti věci vydat. Finanční náhrady byly těmto osobám (nikoliv právnímu předchůdci žalobců) vyplaceny v roce 2004.

Dne 11. 11. 2008 nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu Brno – venkov ze dne 22. 9. 2008, sp. zn. 5 C 399/93, kterým byl zamítnut návrh na nahrazení projevu vůle brněnského státního

podniku k uzavření dohody o vydání předmětných věcí, protože před podáním žaloby neexistovaly. Dne 8. 12. 2008 dědicové oprávněné osoby zaslali žalované České republice – Ministerstvu financí žádost o poskytnutí finanční náhrady za předmětné věci ve výši 556 156,51 Kč (částka určena znaleckým posudkem). Žádost odůvodnili tím, že jsou dědici po osobě, která byla podle ustanovení § 3 odst. 4 písm. a) zákona o mimosoudních rehabilitacích osobou oprávněnou žádat o vydání věcí, což také učinila. V průběhu řízení však oprávněná zemřela a podle usnesení Okresního soudu Plzeň – město, sp. zn. 29 D 1903/2004 (právní moc 7. 2. 2006) do jejích práv vstoupili žalobci; každý z žalobců nabyl restituční nárok z jedné poloviny.

Soud prvního stupně na základě zjištěného skutkového stavu dospěl k závěru, že žalobci nejsou oprávněnými osobami ve smyslu § 3 odst. 1, 4 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Nejsou tak oprávněni žádat o finanční náhradu, protože osobou oprávněnou k uplatnění nároku na zaplacení finanční náhrady byl jejich právní předchůdce (manžel žalobkyně A a otec žalobce B), který zemřel. Jejich právní předchůdce žádal o finanční náhradu dne 19. 6. 1995, přičemž jeho žádost byla jako opožděná odmítnuta. Žalobci jako dědici ze zákona uplatnili nárok na finanční náhradu sami poté, co nabyl právní moci rozsudek Okresního soudu Brno – venkov, sp. zn. 5 C 399/93. Soud však dovedl, že nárok na finanční náhradu může uplatnit pouze osoba uvedená v § 3 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích, a proto dědicové oprávněné osoby nemohou tento nárok uplatňovat. Není to možné ani v případě, kdy oprávněná osoba zemřela v průběhu řízení, jehož předmětem bylo vydání předmětných věcí, a jejíž nárok byl pro jejich neexistenci zamítnut. K tomu soud prvního stupně dodal, že zákon o mimosoudních rehabilitacích v žádném ustanovení neupravuje, že v případě úmrtí oprávněné osoby v průběhu řízení o vydání věcí přechází na dědice právo uplatnit nárok na zaplacení finanční náhrady podle § 13 zákona o mimosoudních rehabilitacích. Soud prvního stupně v důsledku výše uvedených závěrů žalobu zamítl.

Odvolační soud rozsudek soudu prvního stupně jako věcně správný potvrdil, přičemž odkázal na jeho písemné odůvodnění, s nímž se ztotožnil. Dodal, že ačkoliv žalobci vstoupili jako procesní nástupci – dědicové – oprávněné osoby do řízení vedeného před Okresním soudem Brno – venkov pod sp. zn. 5 C 399/1993, nestali se osobami oprávněnými k podání žádosti o finanční náhradu za věci, které nelze vydat. Oprávněná osoba již v době vydání zamítavého rozsudku ohledně předmětných věcí nežila a tudíž jí jako

osobě oprávněné ani nemohla začít běžet lhůta k uplatnění nároku na finanční náhradu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalobci dovolání. Dovedli přípustnost dovolání pro zásadní právní význam napadeného rozsudku ve věci samé a jako důvod dovolání označili nesprávné právní posouzení věci. Za právní otázky zásadního významu označili:

1. právo dědiců oprávněné osoby, která uplatila restituční nárok, žádat finanční náhradu;
2. rozdílný výklad dědění restitučního nároku a nároku na finanční náhradu;
3. otázku, zda se jedná v případě nároku na vydání věcí a nároku na finanční náhradu o nároky zcela samostatné a uplatnitelné souběžně, či nárok na vydání věcí je nárokem primárním a nárok na poskytnutí finanční náhrady až nárokem sekundárním.

V rámci vylíčení dovolacího důvodu žalobci tvrdili, že v případě, kdy oprávněná osoba vyzvala povinnou osobu k vydání věcí a následně uplatnila nárok na jejich vydání (resp. na nahrazení projevu vůle uzavřít dohodu o vydání), je nepochybné, že v situaci, kdy taková osoba zemřela v průběhu řízení, svědčí jejím právním nástupcům odvozený restituční nárok na poskytnutí finanční náhrady. V tomto odkázali na stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 50/93. Podle něj v situaci, kdy zemřela osoba uvedená v ustanovení § 3 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích poté, co byl touto osobou uplatněn nárok anebo už byla s ní uzavřena dohoda o vydání věcí ve smyslu ustanovení § 5 odst. 3 téhož zákona, stávají se nároky z této dohody předmětem dědictví po ní a do jejích práv mohou osoby uvedené v ustanovení § 3 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích vstoupit jen jako dědicové oprávněné osoby. Nároky zemřelé osoby na vydání věcí se tu oceňují v řízení o dědictví podle cenových předpisů platných v době smrti zůstavitele. Na závěr žalobci navrhli zrušení rozsudku odvolacího soudu i soudu prvního stupně a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Rozsudek Nejvyššího soudu

Nejvyšší soud v projednávané věci dovedl přípustnost dovolání pro zásadní právní význam napadeného rozhodnutí odvolacího soudu. Přitom vycházel z těchto rozhodných skutečností:

- dne 21. 5. 1991 byl právním předchůdcem žalobců uplatněn nárok na vydání věcí u brněnského státního podniku;
- dne 21. 2. 1992 též uplatnil nárok na vydání věcí u soudu, resp. podal návrh na nahrazení projevu vůle k uzavření dohody o vydání předmětných věcí;

- v roce 2004, tj. v průběhu předmětného řízení, právní předchůdce žalobců (oprávněná osoba) zemřel;
- dne 7. 2. 2006 nabylo právní moci usnesení Okresního soudu Plzeň – město, sp. zn. 29 D 1903/2004 o rozdělení pozůstalosti po právním předchůdci žalobců, přičemž právními nástupci a dědici mj. i restitučních nároků se stali žalobci;
- předmětné soudní řízení vedené u Okresního soudu Brno – venkov pod sp. zn. 5 C 399/1993 skončilo vydáním zamítavého rozsudku ze dne 11. 11. 2008 (právní moc rozsudku 22. 9. 2008), z důvodu neexistence předmětných věcí.

Poté uzavřel, že podle zákona o mimosoudních rehabilitacích je primárním způsobem uplatnění restitučního nároku výzva oprávněné osoby, směřující vůči osobě povinné (§ 5 odst. 2 cit. zák.); obdobně to platí i pro žádost podanou ústřednímu orgánu o zaplacení finanční náhrady (§ 13 odst. 3 cit. zák.).

Pokud nelze pro zákonnou překážku věc (nemovitost) vydat, nastupuje nárok na poskytnutí finanční náhrady namísto naturální restituce (§ 13 odst. 1 cit. zák. – srov. sousloví „nelze vydat“). V takovém případě, byl-li již dříve uplatněn nárok na vydání věci (na naturální restituční), jsou osoby, na něž již přešel nárok na vydání věci (zde přechod děděním), též nositeli nároku na finanční náhradu. Bylo by nelogické, kdyby se dědicové mohli domoci naturální restituční, od ní odvozené finanční náhrady však nikoliv.

Žalobci, kterým nebylo možné věci vydat, uplatnili nárok na finanční náhradu oprávněně. Žalobci se v předmětném řízení o vydání věci stali jeho účastníky na základě děděním nároku po jejich právním předchůdci, který byl oprávněnou osobou k uplatnění nároku na vydání věci ve smyslu zákona o mimosoudních rehabilitacích. Potud s nimi bylo v řízení jednáno jako s osobami oprávněnými, totéž muselo platit pro případ řízení o finanční náhradě.

Komentář

Rozhodnutí Nejvyššího soudu řeší situaci, ve které je nutné rozlišovat speciální sukcesi do postavení osoby oprávněné podle ustanovení § 3 zákona o mimosoudních rehabilitacích od děděním již uplatněného restitučního nároku. V popísaném sporu oprávněná osoba uplatnila řádně a včas restituční nárok, ale v průběhu soudního řízení o tomto nároku zemřela. Nemohla tak sama uplatnit nárok na poskytnutí finanční náhrady. Soudy nižších instancí nesprávně dovodily, že nárok na poskytnutí finanční náhrady na dědice oprávněné osoby nepřechází. Pokud však soudy nižších instancí právem přistoupily na konstrukci děděním oprávněnou osobou uplatněného nároku

na vydání věci, nebylo důvodu, proč upřít dědicům právo na poskytnutí finanční náhrady, které by jinak oprávněné osobě zajisté náleželo.

Dědické právo je založeno na principu univerzální sukcese, podle něhož vstupuje dědic v okamžiku smrti zůstavitele do všech práv a povinností soukromoprávní povahy, která nezánikají smrtí zůstavitele, pokud jejich přechod není právním předpisem upraven jinak. Toto obecné pravidlo platí i pro speciální úpravu restitucí.

V projednávané věci byl právní předchůdce žalobců oprávněn k nároku na vydání věci po osobě, jejíž věc přešla v rozhodném období (srov. § 1 odst. 1 zákona o mimosoudních rehabilitacích – tj. od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990) do vlastnictví státu. Pokud jde o žalobce, ti již nemohli nárokovat vydání věci z titulu oprávněných osob, ale pouze z pohledu dědiců tohoto nároku. Nárok na poskytnutí finanční náhrady za nevydané věci je nárokem majetkovým, který je rovněž způsobilým být předmětem dědictví.

Pokud jde o výši finanční náhrady, v tomto ohledu je vhodné upozornit na jiné rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1603/2011. V něm dovolací instance posuzovala problematiku výše finanční náhrady za nevydané věci, resp. přiměřenosti výše této náhrady stanovené cenovými předpisy pro oceňování nemovitostí ke dni účinnosti zákona o mimosoudních rehabilitacích (tj. k datu 1. 4. 1991). Nejvyšší soud tu s ohledem na již výše zmiňované požadavky – spravedlivé řešení zohledňující individuální okolnosti každého případu bez posuzování věci v rovině striktně formalistické – dovodil, že v zájmu spravedlivého řešení dané věci není vyloučeno žalobcům přiřknout takovou náhradu, která by v rozumné míře vycházela z hodnoty nemovitostí v době pravomocného zamítnutí žaloby o jejich vydání soudem. Tedy náhradu vycházející z cenových předpisů platných v téže době; amortizace nemovitostí od roku 1972 by neměla být opomíjena. Taková náhrada by byla přiměřená dobové ekonomické situaci v naší zemi, jež se v průběhu let markantním způsobem změnila.

Oprávněným osobám v restituci podle zákona o mimosoudních rehabilitacích, kterým nelze nemovitost pro některou ze zákonných překážek vydat, může být podle závěrů Nejvyššího soudu přiznána náhrada (§ 13 odst. 1, 4 cit. zák.), jejíž výše není totožná se zjištěnou podle cenových předpisů platných ke dni 1. 4. 1991. Může se tak stát podle konkrétních okolností za situace, kdy by cenový rozdíl výše náhrady zjištěné k posledně uvedenému datu (a dosud poskytnuté) a výše náhrady přicházející v úvahu v době soudního rozhodování o ní byl v neprospěch restituentů natolik nepřiměřený, že by restituenti byli poškozeni na svých právech.